

Horia CİNTEZĂ

Horia CİNTEZĂ

**HERMENEUTICĂ ȘI IDEOLOGIE
ÎN CONSTRUCȚIA
IDENTITARĂ CULTURALĂ**

**EDITURA UNIVERSITARIA
CRAIOVA, 2026**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Viorel CERNICA

Prof.univ.dr. Savu TOTU

Copyright © 2026 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României **CINTEZĂ, HORIA**

Hermeneutică și ideologie în construcția identitară culturală / Horia Cintează. - Craiova : Universitaria, 2026

ISBN 978-606-14-2274-6

1

32

© 2026 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Introducere

1. Relevanța temei de cercetare – problematica identitară a cunoașterii de sine în științele spiritului

Problematica lucrării de față se concentrează pe cercetarea conceptului de identitate culturală, în mod particular pe ceea ce am putea numi înțelegerea de sine a ființei umane. Acest demers este firesc pentru orice om care încearcă să se regăsească într-un context istoric prezent, descris de datele actualității culturale cotidiene de la un moment dat, context care își reclamă legitimitatea pornind de la tradiții ce pot fi considerate ancestrale. Pentru acest scop vom folosi un studiu de caz particular, anume cel al protocronismului românesc, așa cum ajunge să se manifeste în cultura română ulterior publicării articolului lui Edgar Papu¹.

Curentul cultural despre care vorbim a trecut prin tot felul de transformări, fiind folosit și ca instrument de propagandă ideologică, și încă mai influențează modul în care mulți români² se înțeleg pe ei înșiși atât ca indivizi, cât și ca o comunitate culturală. Din punct de vedere istoric și științific, teoriile protocroniste au suferit multe critici³, însă influența lor în spațiul public românesc nu a încetat cu acestea, reușind să stârnească interes și controverse.

Pentru a observa cum aceste teorii influențează actualmente specificul reprezentării identitare românești, vom extrage în mod selectiv anumite elemente cu o încărcătură simbolică deosebită pentru a le putea examina hermeneutic. Aceste puncte cheie ale cercetării vor fi sloganuri (folosite și ca

¹ „Protocronismul românesc”, *Secolul 20*, vol. 5-6, 1974; „Protoconism și sinteză”, *Secolul 20*, vol. 6, 1976 .

² „Român” – termenul este luat în sens cultural, nu politic, administrativ sau ideologic.

³ Tomiță, Alexandra, *O istorie "glorioasă": dosarul protocronismului românesc*, Editura Cartea Românească, București, 2007; Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997; Alexe, Dan, *Dacopatia și alte rătăcirii românești*, Editura Humanitas, București, 2015.

titluri de volum – *Noi nu suntem urmașii Romei*), dar și aserțiuni protocroniste (cele mai importante trei, pe care le voi aborda în cadrul capitolului al treilea fiind referitoare la continuitate etnică, limbă și spiritualitate).

Studiul de caz va fi făcut în conformitate cu cadrele hermeneutice gadameriene, pe care le vom prezenta în mod succint în capitolul întâi. Astfel, vom începe să creionăm modul în care ființa umană este construită cultural (*Bildung*) și ajunge să se înțeleagă pe sine mai întâi în interiorul propriei tradiții culturale, pentru ca mai apoi să se poată deschide și transforma, către și în relație cu alte culturi, prin intersubiectivitate. În acest context, vom căuta să inițiem o primă cercetare sumară a studiului de caz, cu privire la viziunea protocronistă care supralicitează trecutul dacic al românilor. Analiza se va îndrepta gradual către ceea ce am putea numi unele puncte de vedere autorizate. Aceste puncte de vedere cu valoare de autoritate pot fi rezultatul unor eforturi de cercetare științifică, însă pot fi și rezultatul unor preferințe individuale cu privire la opinii care se află, în continuare, în dezbateri publice.

O întrebare fundamentală, la care vom încerca să răspundem pe parcursul lucrării, este în ce măsură poate cineva (un român, în contextul studiului de caz al protocronismului, bunăoară) să se înțeleagă pe sine însuși și în ce măsură această înțelegere poate fi rezultatul unei alegeri libere și personale care să conducă înspre o trăire identitară mai autentică. Posibilitățile de determinare identitară vor fi analizate gradual pe parcursul celor trei capitole, pornind de la un cadru cu specific teoretic pronunțat, al capitolului întâi, către abordări tot mai aplicative în capitolul al doilea (cu privire la intersubiectivitate, care este trăită ca intimitate culturală), pentru ca în al treilea capitol să mă concentrez pe studiul de caz.

Una dintre ipotezele de bază de la care plecăm este că indivizii au o disponibilitate relativă de autodeterminare identitară, de înțelegere a lor înșiși, dar și a altora. Disponibilitatea în cauză variază în funcție de datele particulare ale contextului socio-istoric în care se află un anume om și de specificul culturii în care s-a format. Aceste particularități îi vor conferi individului

instrumentele de investigație și determinare identitară. Cu acestea el va putea fie să se încadreze în tiparele unei ideologii mai mult sau mai puțin rigide, fie să se raporteze la sine și la ceilalți într-o manieră deschisă, adică ar putea avea capacitatea să se poată transforma drept urmare a procesului de „fuziune a orizonturilor”.

Pe parcursul cercetării aplicate, vom încerca să arătăm care ar fi principalele variante de raportare la celălalt/ceilalți, care sunt principalele oportunități pe care le oferă deschiderea culturală pe bază de intersubiectivitate și care ar fi riscurile pe care le putem prevedea. În acest scop, voi folosi metafora apropierii față de posibilitatea înțelegerii noului/celuilalt și a transformării în relație cu acesta, numind deschiderea față de transformare *intimitate* (aspect pe care îl voi aborda în mod particular în al doilea capitol). Folosesc termenul *intimitate* în mod similar conceptului gadamerian de intersubiectivitate, cu specificația că trăirea numită astfel pune mai mult accent pe conștiința vulnerabilității pe care o are omul în fața transformării personale, dar și pe posibila reținere față de această transformare de sine.

Posibilitatea de a accepta sau a respinge o viziune științifică ce are un deosebit impact asupra trăirii identitare o vom examina în capitolul al treilea. Vom încerca să observăm și să interpretăm cum o viziune istorică asupra unui popor poate fi legitimă din punct de vedere istoric, însă nu și din punct de vedere existențial, mai ales atunci când ea este percepută, de către cei vizați sau cei cărora li se adresează, drept o ofensă culturală. Prin ofensă culturală, mă refer la acele aserțiuni care, independent de funcția lor de adevăr, sunt receptate ca transgresiuni dincolo de hotarele acceptabilului, într-o anumită paradigmă culturală⁴. Pe de altă parte, va trebui să vedem și care sunt consecințele care reies din pozițiile de partizanat ideologic, atât cele care se opun, cât și cele care susțin protocronismul identitar românesc modern (ulterior lui Edgar Papu). Din nou, voi încerca să atrag atenția asupra

⁴ Lenard, Patti Tamara, Balint, Peter. „What is (the wrong of) cultural appropriation?”, *Ethnicities*, vol. 20, nr. 2, 2020.

resorturilor ascunse, care operează în spatele pretențiilor ideologice și care reprezintă nucleul dinamic al unor mișcări culturale percepute ca opuse: sincronism și protocronism.

În definitiv, voi încerca să propun abordarea filosofică hermeneutică drept o posibilă remediare terapeutică a exceselor care pot deriva din raportările ideologice exclusiviste. Aceste abordări sunt cele care resping încă de la început posibilitatea extinderii și a fuzionării orizonturilor, avansând o perspectivă rigidă cu privire la identitatea culturală. Dacă acestea se rezumă doar la o poziție teoretică, atunci ele vor reprezenta doar impedimente cu caracter individual, care vor funcționa în detrimentul persoanelor care le folosesc pe post de paradigme interpretative. Însă există și posibilitatea instrumentalizării unor asemenea ideologii în scopuri care să promoveze folosirea violenței, să legitimizeze anumite doctrine politice și proiecte geopolitice, sau să glorifice războiul și să justifice expansionismul prin mijloace militare.

Problematika cercetării filosofice a structurilor simbolice identitare este una de maximă actualitate la momentul de față, dar și una care a reprezentat o constantă și străveche preocupare a filosofilor, pornind încă de la îndemnul socratic, reținut în memoria colectivă mai ales prin dictonul: „Cunoaște-te pe tine însuși” (*Gnothi seauton*). Chestiunea pare cu atât mai relevantă cu cât contextele socio-culturale cu care ne confruntă prezentul ne arată o nevoie mai mare a societății, precum și a indivizilor din care aceasta este compusă, de a-și clarifica aspecte ce țin de identitatea individuală și de grup. De asemenea, contextul actual scoate în evidență și nevoia de a conveni asupra unor metode mai adecvate pentru a stabili, a evalua, modul în care cineva, persoană ori comunitate, își stabilește identitatea.

Prezenta lucrare își propune să opereze în contextul filosofiei aplicate și de aceea, pe parcursul realizării demersului de cercetare cu privire la construcția identitară culturală, are drept scop și tratarea unor probleme cu relevanță socială contemporană. Acest demers revendică dreptul de a răspunde la anumite întrebări, și de a aborda anumite teme aflate în dezbateri

publică, cu precădere în sfera socio-politică, și de a încerca unele posibile variante de răspuns cu mijloace specifice filosofiei culturii.

În cadrul reflecției cu privire la structurile simbolice identitare, teme precum identitatea națională, consensul public, raportul de autoritate dintre individ și comunitate, drepturile pe care atât individul cât și societatea le au de a opera schimbări, fiecare asupra celuilalt, vor fi analizate pe rând și în parte. De asemenea, respectivele temeuri hermeneutice sau ideologice, în baza cărora se statuează anumite tipuri de identități culturale, vor fi tratate cu metode specifice filosofiei hermeneutice.

2. Metode și abordări întrebuițate în cercetare

Din punctul de vedere al metodelor folosite, vom încerca să ne situăm în orizontul hermeneuticii moderne, în mod particular în contextul hermeneuticii gadameriene. Prin urmare, avansând pe linia descrisă în *Adevăr și Metodă*⁵, voi căuta să trasez elementele de tradiție umanistă, considerând, asemenea filosofului german, că acestea au o legitimitate egală cu metodologia de tip științific. În spiritul tradiției hermeneutice mai devreme menționate, ne simțim obligați să recunoaștem o temeinicie egală a adevărilor reieșite din practicarea științelor naturii (metodologie științifică), precum și a celor specifice credinței și religiei (adevăr devoțional) sau izvorâte din experiența artistică (adevăr artistic). În acest orizont de idei, vom încerca să prezentăm, într-o manieră sintetică, principalele elemente folosite de Gadamer pentru a surprinde adevărul cultural cu mijloace specifice filosofiei culturii, în mod particular jocul, sărbătorile și ritualurile.

Un punct de deosebit interes este abordarea temei identității culturale românești. În acest context vom folosi ca metodă comparația, pentru evidențierea anumitor perspective identitare ce au avut o însemnătate istorică

⁵ Gadamer, H.-G. *Adevăr și metodă*, Editura Teora, București, 2001.

deosebită. Cu acest prilej, vom prezenta o perspectivă sintetică asupra originilor istorice ale preocupărilor culturale românești pentru stabilirea propriei identități culturale, în mod particular a celor care aveau ca obiectiv afirmarea acesteia. Problematika evoluției culturii române se conturează progresiv, odată cu fiecare străduință istorică de autodeterminare identitară. Pentru a ilustra acest lucru, vom menționa scrierile cronicarilor și opera lui Dimitrie Cantemir, ca punct de debut al efortului de trasare a reperelor identitare, și deopotrivă ca element de contrast pentru abordarea protocronistă.

Fiecare în parte aduce o anumită perspectivă, iar acestea, luate în ansamblu, reprezintă tot atâtea ideologii, în măsura în care ajung să reglementeze aspecte ale vieții publice⁶. Din totalitatea încercărilor de autodeterminare identitară îmi voi îndrepta atenția asupra curentului protocronist, cu originile sale terminologice în opera lui Edgar Papu, dar și istorice, în opera lui Nicolae Densușianu și a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, cât și preluările acestui filon de gândire în opera unor autori contemporani, precum Napoleon Săvescu.

Cu caracter particular, voi folosi o metodă analitică, acolo unde este nevoie și putem să identificăm traseul logic al argumentelor întrebuințate de-a lungul istoriei în plămădirea identității culturale românești. Această metodă va fi folositoare mai ales în condițiile în care vom observa, cu precădere în studiul protocronismului, că avem de a face cu tentative de raționalizare a unor puncte de vedere, care sunt în realitate ideologii deghizate în argumente logice. În maniera aceasta vom conduce, în parte, cercetarea filosofică cu privire la studiul de caz, atât în privința analizei sloganului identitar, cât și în ceea ce privește aserțiunile referitoare la existența unor rădăcini autohtone (anterioare cuceririi romane a Daciei) ale unor elemente culturale referitoare la limbă și credință.

În completarea analizelor comparative, vor fi folosite constant metodele gadameriene referitoare cercul hermeneutic, conceptul de *Bildung*

⁶ Aceste aspecte ale vieții publice la care ne referim țin, în primul rând, de domeniul educației instituționalizate și de cel al dezbaterilor publice cu privire la identitatea culturală românească.

și cel de fuziune a orizonturilor culturale. Considerăm că trăirea și înțelegerea identitară, ca experiență a adevărului despre sine, sunt mai bine evidențiate de acestea. Lucrul în cauză este valabil chiar și în comparație cu adevărul logic, a cărui însemnătate este pusă în lumină prin folosirea metodei analitice, cu privire la aparatul argumentativ pe care se sprijină construcția culturală identitară. Acesta este punctul de vedere pe care vom încerca să îl susținem și să îl demonstrăm, în mod teoretic și prin studiul de caz particular, al protocronismului.

Prin conținutul lucrării și cu precădere în ultimul capitol, dedicat studiului de caz, vom încerca să arătăm cum metodele hermeneutice vin în întâmpinarea nevoilor de autodeterminare identitară. Această nevoie este una ce ține de palierul superior al trebuințelor umane, cum presupune (auto)realizarea de sine a individului ca persoană și identitate culturală. Într-o anumită măsură, acest lucru este un dat ce poate fi înțeles folosind instrumente analitice. Ceea ce încerc să propun însă este că adevărul identitar nu este numai atât, decât într-un sens deosebit de limitat, care vitregește ființa umană de posibilitățile unui orizont mai vast și mai liber.

Prin adaosul cu care vine abordarea hermeneutică, indivizii și comunitățile pot câștiga în autenticitate și libertate de exprimare și determinare. Astfel încât, folosind metoda cercul hermeneutic, vedem cum, în încercarea de a stabili cine suntem, vom veni mai întâi cu anumite prejudecăți, în mod principal despre cine am putea fi, dar și despre metodele pe care cineva le-ar putea folosi pentru a răspunde la o astfel de întrebare. Prin încercări repetate și experimentarea cu mai multe variante de discurs identitar, aceste prejudecăți vor deveni mai evidente, iar menținerea lor va fi tot mai mult o decizie deliberată, și nu doar o limitare implicită, cauzatoare de prejudicii. Un prim beneficiu este faptul că prejudecățile inițiale vor putea fi recuperate în calitate de principii asumate sau vor putea fi date la o parte, ca instrumente de studiu inadecvate și surse de prejudicii. În acest fel, preconcepțiile noastre vor fi testate în orizontul discursiv identitar, pentru a fi ajustate mai bine, confirmate, modificate sau respinse. Procesul de înțelegere descris nu are un final

obligatoriu și predeterminat, însă are drept finalitate o înțelegere mai rafinată, mai personală și mai precisă, cu fiecare încercare în parte.

Prin conceptul de *Bildung* vedem cum, în filosofia lui Gadamer, construcția identitară culturală evoluează, dincolo de ceea ce formarea individuală operează prin instrucție și educație. Astfel că, în accepțiunea sa hermeneutică, această construire culturală a ființei umane se referă la un proces continuu și cu un potențial nesfârșit, la o lucrare de dezvoltare a sinelui prin dialog și deschidere culturală față de lume și față de ceilalți oameni. Stăpânirea modului în care se desfășoară acest proces înseamnă controlul asupra mijloacelor de determinare identitară culturală. De aceea, tocmai aceasta este și miza ideologiilor, să preia acest control din mâinile indivizilor și să îi modeleze. Însă tot de aici vine și un posibil ajutor pe care filosofia hermeneutică îl poate aduce, anume de a le reda oamenilor încrederea în posibilitățile lor personale de construire a identității de sine, prin dialog cultural și intersubiectivitate deschisă. În urma procesului de *Bildung* pe baze hermeneutice, indivizii au șansa de a atinge un nivel mai profund de înțelegere a sinelui și a lumii, ca fiind constructe culturale interconectate.

Fuziunea de orizonturi este cel de-al treilea concept metodologic gadamerian pe care îl voi folosi. Prin intermediul fuziunii de orizonturi, indivizii au șansa de a evolua dincolo de ceea ce unii ar putea numi bariere culturale, adică dincolo de limitările unei anumite culturi cu privire la înțelegerea lumii. Acesta este modul care presupune trecerea la un nou nivel de înțelegere a realității și a lumii. Prin limbaj, atunci când două sau mai multe culturi intră în contact și realizează împreună un nou orizont de semnificație, pornind de la dialog se produce deschiderea către celelalte culturi, și către noi experiențe ale adevărului. Pentru această realizare sunt utile și chiar necesare folosirea metodei cercului hermeneutic și a conceptului de *Bildung*. În acest fel, vom putea descoperi care sunt prejudecățile inerente demersului de autodeterminare identitară, precum și care sunt oportunitățile de creștere individuală, printr-o conexiune culturală intimă. Reușind să discernem și să selectăm prejudecățile pe care le vom folosi ca principii constitutive, renunțând

la cele inadecvate, și alegându-ne maniera în care ne dorim să realizăm construcția culturală identitară ca proiect personal formativ (*Bildung*), într-o manieră hermeneutică, putem să ajungem la acel nivel mai profund de înțelegere a lumii și a sinelui, descris de procesul de fuziune a orizonturilor.

Capitolul I

PROBLEMA IDENTITĂȚII ÎN CONTEXTUL FILOSOFIEI HERMENEUTICE

1.1 Adevăr și cunoaștere de sine

Hans-Georg Gadamer publică lucrarea *Adevăr și Metodă*, lucrare care reflectă deplina maturitate intelectuală precum și toată experiența acumulată de ilustrul autor, atât cea de la catedră, precum și cea literară și experiența de viață în general, rezultatul fiind o producție filosofică de o importanță pivotală care marchează o nouă epocă în filosofie și hermeneutică.

Hans-Georg Gadamer este educat în perioada sa de formare academică din tinerețe chiar de către Martin Heidegger, care îl influențează în mai multe aspecte pe acesta, în mod predilect cu privire la practicarea unui stil profund dialogal, operat într-o manieră specifică particularității de filosofare a lui Heidegger. Pe parcursul lucrării de referință, folosirea frecventă a interogației în discursul filosofic pare că îl cheamă constant pe cititor către temele propuse, în maniera în care un vorbitor ar menține atenția partenerului de conversație concentrată asupra sa, prin întrebări constante inserate în contextul unei expuneri. Lucrarea gadameriană duce mai departe tradiția gândirii critice europene⁷, avansând și perfecționând abordări și concepte ce datează încă din antichitate. Dintre acestea, se distinge în mod particular dimensiunea vie și activă a culturii, precum și a filosofiei practicate sub forma unui dialog, ca în cazul lui Platon. Un accent deosebit se pune și pe importanța dobândirii și exersării unei înțelepciuni cu caracter aplicat, ca în cazul conceptului de *phronesis* la Aristotel.

⁷ ALPAS, Jeff, „Hans-Georg Gadamer”, în Edward N. Zalta, Uri Nodelman (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Winter 2022, <https://plato.stanford.edu/archives/win2022/entries/gadamer/>; Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2022.

În cuprinsul hermeneuticii sale, Gadamer păstrează elemente-cheie ale tradiției hermeneutice europene, spre exemplu, conceptul de *Bildung* și conceptul de cerc hermeneutic, acesta din urmă fiind adaptat pe filieră heideggeriană. În adaos, o realizare majoră a operei gadameriene este statuarea adevărului drept obiectiv central al filosofiei hermeneutice într-o manieră specifică disciplinelor umaniste. Acest demers are o deosebită importanță, cum la momentul conceperii lucrării *Adevăr și metodă*, problematica discursului despre adevăr era dominată de abordări izvorâte din perspectiva științelor naturii, iar căutarea adevărului era operată prin intermediul metodologiilor specifice acestora. În mod aplicat, Gadamer încearcă să furnizeze o interpretare a actului de înțelegere oriunde acesta ar putea fi realizat, oriunde înțelegerea ca atare se produce. Pentru a realiza acest lucru, el pornește de la adevărul operei artistice, adevăr care este trăit individual și într-o manieră personală de către oricine ia parte la o asemenea experiență estetică. Deși interpretarea poate să beneficieze de suport metodologic, realitatea trăirii estetice este una individuală, caracterizată de specificitățile situației și de particularitățile individului în cauză. Valabilitatea unui asemenea adevăr nu este conferită de nici un fel de metodă științifică, ci de autenticitatea trăirii în cauză.

1.1.1. Tradiția umanistă și metodologismul științific

Pentru a oferi un cadru interpretativ, filosoful german ne propune, în loc să apelăm la metodele izvorâte din științele naturii, să recurgem la tradiția umanistă. În complementaritatea acestui metodologism științific, acolo unde este cazul, putem să folosim în mod sapiențial, în spiritul filosofiei practice, textele (și producțiile culturale, în general) care ne parvin din istoria dezvoltării disciplinelor umaniste. Aceste texte se constituie într-un ansamblu de discursuri care au toate ceva în comun, indiferent care ar fi subiectul individual al oricărui dintre ele. Indiferent despre ce ar „vorbi” un text (fie el științific, religios sau literar beletristic), un cântec, un tablou, o sculptura,